ŽIVLJENJSKI STROŠKI

VPRAŠANJE: Kako se izračunavajo življenjski stroški?

ODGOVOR: Vprašanje »Kako se izračunavajo življenjski stroški« ni jasno zastavljeno. Lahko bi ga razumeli tako, da se terja odgovor na vprašanje, kako se izračunava, koliko objektivno stane vzdrževanje življenja (njegova reprodukcija). Na to vprašanje žal ni odgovora, ker ni objektivnega in družbeno priznanega merila, kaj je pravzaprav potrebno za vzdrževanje življenja: kakšno stanovanje in kakšno pohištvo, kakšna obleka in obutev, kakšna hrana in koliko itd. Bili so poskusi, ko se je hotelo določiti tako imenovani življenjski minimum — vendar se v tem ni uspelo. Vzemimo na primer prehrano. Jasno je, da je znanstveno mogoče ugotoviti, koliko kalorij je potrebnih za normalno vzdrževanje življenjskih sil, koliko ogljikovih hidratov, maščob in beljakovin, ugotoviti je mogoče celo potrebne količine vitaminov. Vendar se že pri tem mnenja in sklepi raznih znanstvenikov razhajajo. Kaj bi šele nastalo, če bi poskušali definirati konkretno vrsto hrane, s katero naj se dobijo za življenje potrebne sestavine: ali v kruhu in koliko kruha, ali v črnem, polbelem ali belem? Koliko in katere vrste mesa, ali kuhano, praženo ali pečeno itd.

Teoretično seveda ni mogoče izključiti možnosti, da se določijo nekakšne »norme« (planske, dogovorjene) za temeljne življenjske pogoje, za katere bi tedaj lahko izračunali stroške. Toda tudi to je zelo težavno, ker so velike razlike med življenjskimi navadami in v sestavi gospodinjstev.

Če pa se vprašuje, kako se ugotavljajo dejanski življenjski pogoji, kako se merijo izdatki za življenje, za tako zastavljeno vprašanje pa že imamo odgovor. Dejanski življenjski stroški se ugotavljajo s posebnimi anketami.

Proučevanje družinskega proračuna

Tako imamo na primer pri nas že dolgo let trajajočo anketo o družinskem proračunu štiričlanskih delavskih oziroma uslužbenskih družin. Nad dva tisoč takih družin v naši državi vodi po navodilih statističnega zavoda predpisane knjige, v katere vpisujejo vsak dohodek in vsak izdatek. Specialni anketarji prepisujejo podatke iz teh knjig v posebne vprašalne pole, ta material se v zavodih obdela s pomočjo strojev in rezultate redno objavljajo statistični letopisi in posebni bilteni. Iz njih je razvidna višina družinskega proračuna in tudi vsebina dohodkov in izdatkov. Naj navedemo nekaj najosnovnejših podatkov iz te ankete (vsi za l. 1956): povprečna višina dohodkov v teh družinah, kjer je zaposlen samo glavar, je znašala 19.952 din, od tega je bilo 84 odstotkov rednih dohodkov (56,9 odstotkov plača, 26,5 odstotka otroške doklade, 1 odstotek drugi), a 16 odstotkov izrednih (6,9 iz rednega delovnega razmerja, 3,2 od drugega dela, 5,5 drugi dohodki); v izdatkih je bila najvišja postavka prehrana s 50,4 odstotka, nato obleka in obutev s 16,2 odstotka, kurivo in razsvetljava s 7,2 odstotka itd. Ta anketa je zelo bogat vir podatkov. Iz nje je razvidno, kolikšna je letna potrošnja posameznih živil, kolikšna je njihova hranilna vrednost (2.440 kalorij na dan) in drugo. Anketa, ki je sicer precej draga, pa ima zelo veliko pomanjkljivost. Ker je omejena na določeno vrsto družin, ne da odgovora, kakšni so življenjski stroški pri drugih vrstah družin oziroma gospodinjstev. Zato bo statistika letos izvedla široko anketo v več kakor 20.000 gospodinjstvih, da bi lahko odgovorila na vprašanje, kakšno je razmerje med višino dohodka in strukturo izdatkov v najrazličnejših tipih gospodinjstev, od samskega do mnogočlanskega, različne sestave po starosti otrok in po številu članov, ki zaslužijo. Ta anketa bo nudila odgovor na številna odprta vprašanja s področja življenjskih stroškov.

Ankete o družinskih proračunih ali o višini in sestavi dohodkov in izdatkov pa ne morejo odgovoriti na vprašanje, ali ugotovljena potrošnja ustreza dejanskim potrebam, anketa lahko samo ugotovi višino in razlike med raznimi skupinami (raznimi tipi gospodinjstev in iz raznih krajev) ali pa razlike v višini in sestavi potrošnje istih gospodinjstev v raznih časovnih razdobjih.

Tretja oblika postavljenega vprašanja bi se lahko glasila: kako se izračunava indeks življenjskih stroškov. To smo pravzaprav že pojasnili v člankih »Kako beremo pokazatelje«, koristno pa bo, če bomo to vprašanje znova osvetlili še z nekaterih strani. Iz opisa ankete o družinskem proračunu smo videli, da z njo dobivamo vpogled v sestavo potrošnje po količinah živil in drugih potrošnih predmetov ter uslug. Na podlagi teh podatkov se sestavi lista predmetov in uslug z določenimi količinami mesečne potrošnje, vsak mesec pa se izračuna, koliko ta spisek blaga in uslug stane po tekočih cenah v tem mesecu in s primerjanjem tako dobljenih zneskov izračunavamo indeks.

Ta način izračunavanja ima prav tako veliko pomanjkljivost, ki se ji žal ni mogoče izogniti. V spisku so namreč tudi taki predmeti, ki jih vsaka družina ne kupuje vsak mesec (štedilnik, pohištvo, nekatere tekstilije, drva in premog itd.), toda del njihove vrednosti se vračuna vsak mesec (kakor da bi vse te stvari odplačevali daljše razdobje). Jasno pa je, da ni mogoče kupiti štiridesetino preproge ali vsak mesec 200 kg premoga in podobno. Zato je indeks življenjskih stroškov samo gospodarski pokazatelj, ne pa merilo stroškov za posamezno gospodinjstvo. Da pa bi bile stvari vendarle bližje življenju, je statistika splošni indeks življenjskih stroškov razdrobila najprej na indeks stroškov mesečne potrošnje (hrana, najemnina, razsvetljava itd.), letne potrošnje (kurivo, obutev, nekatere tekstilije in nekateri pohištveni predmeti) in večletne potrošnje (pohištvo in podobno).

Indeksi in potrošniki

Toda tudi indeks mesečnih življenjskih stroškov ne ustreza tistemu, kar čuti potrošnik. To bomo pojasnili na zgledu. Denimo, da je indeks mesečnih življenjskih stroškov 100, da pa v prihodnjem mesecu poraste cena masti od 300 na 400 din, cena mesa pa od 200 na 250 din. To pomeni, da se je cena masti povišala za 33 odstotkov, cena mesa pa za 25 odstotkov. Indeks mesečnih življenjskih stroškov pa je narasel samo od 100 na 105, to je le za 5 odstotkov. Naravno je, da so tedaj potrošniki mnenja, čutijo samo tiste cene, ki jim povzročajo da indeks ne odseva dovolj podražitve. Občutijo samo tiste cene, ki jim povzročajo skrbi in pozabijo, da se drugi predmeti v tem mesecu niso podražili.

Ta občutek je delno opravičen. Ali družina z dohodkom 20.000 din dejansko razpolaga z vso to vsoto? Velik del je že vnaprej določen za najemnino, razsvetljavo, naročnine, odplačila kreditov, članarine — to so čvrste postavke, ki se jim le s težavo izogne. Tako ostane za druge mesečne potrebe razpoložljivih sredstev (po omenjeni anketi) samo še približno 12.000 din. Sedaj pa pridejo na vrsto prav tako precej »čvrste« postavke; kruh, mleko, cigarete itd. Tako se čedalje bolj zožuje »svobodna« vsota, pri kateri se tedaj močneje občuti podražitev. Omenjena družina troši približno 7 kg mesa in 3 kg masti na mesec. Podražitev znaša v našem primeru pri mesu 330 din, pri masti pa 500 din — skupno 850 din. Teh 850 din pomeni nad 8 odstotkov sredstev, ki so namenjena za prehrano, tako pa se podražitev že precej občuti.

Naj sedaj podamo celoten pregled tega primera podražitve:

mast	33 odstotkov
meso	25 odstotkov

Ta podražitev vpliva na proračun štiričlanske družine v naslednjih odstotkih:

	v odstotkih
pri prehrani brez kruha in mleka	12,5
pri vsej prehrani	8
pri »razpoložljivih« sredstvih	7
pri vseh mesečnih stroških	5
pri vsem mesečnem proračunu	4

O tem problemu morata razmisliti tako potrošnik kakor ekonomist in bo pomen razmerja med posameznimi gibanji cen in indeksom življenjskih stroškov bolj jasen. Primer smo seveda navedli pod predpostavko, da se dohodki niso povišali. Podražitev, ki smo jo v tem primeru opisali, se ne bi občutila, če bi se tudi dohodki povišali za 4 odstotke.